

توافقات اخیر روسیه و صربستان؛ گسترش نفوذ انرژی روسیه در اروپا

تقی محمدپور فرامی

بطور کلی، اسناد مذکور زمینه را برای حصول سه هدف مرتبط با هم فراهم می‌سازد:
الف: طرفین توافق کردند تا امتداد خط لوله «جریان جنوبی» در خاک صربستان را احداث نمایند تا گاز طبیعی روسیه از طریق دریای سیاه، بلغارستان و صربستان به برخی دیگر از کشورهای اروپایی انتقال داده شود.

این اسناد همچنین صربستان را قادر خواهد ساخت تا به پروژه مذکور که تا کنون شامل روسیه، ایتالیا و بلغارستان می‌باشد، بپیوندد.

ب: طرفین توافق کردند تا یک تأسیسات ذخیره‌سازی زیرزمینی به ظرفیت ۳۰۰ میلیون متر مکعب گاز را در ۶۰ کیلومتری شمال شرق Novi Sad توسعه دهند که تا سقف ۳ میلیارد متر مکعب قابل افزایش خواهد بود.

طرفین به منظور اجرای این پروژه، یک شرکت مشترک تشکیل خواهند داد که در آن گازپروم ۵۱ درصد و شرکت دولتی صربی Srbi49jagas درصد سهام خواهند داشت. این شرکت اپراتور

نمایندگان عالی‌رتبه روسیه و صربستان در ۲۵ ژانویه ۲۰۰۸ توافقنامه‌هایی را برای گسترش همکاری‌های دو کشور در زمینه انرژی در کرملین به امضاء رساندند. در این تاریخ، یک توافقنامه بین دولتی در خصوص همکاری دو کشور در صنعت نفت و گاز، و یک پروتکل در زمینه شرایط کلی خرید ۵۱ درصد سهام شرکت NIS صربستان توسط شرکت Gazprom Neft در مسکو امضاء گردید. توافقنامه مذکور بین ویکتور خریستنکو، وزیر صنایع و انرژی روسیه و ولادیمیر ایلیچ، وزیر صنایع پایه صربستان و پروتکل مورد نظر نیز توسط الکساندر دیوکوف، مدیر کل شرکت گازپروم نفت و ایلیچ به امضاء رسید.

موقعیت استراتژیک صربستان در جنوب شرقی اروپا نقش کلیدی و مهمی را در انتقال گاز روسیه به دیگر کشورهای جنوب اتحادیه اروپا برای این کشور بوجود آورده است. این موافقتنامه به همراه پروتکل مذکور، قواعد و اصول حاکم بر همکاری‌های دوجانبه در زمینه‌هایی از قبیل تأمین و ذخیره‌سازی و ترانزیت گاز به کشورهای اروپایی و نیز تولید و پالایش هیدروکربورها را تعیین می‌کند.

انتقال خواهد داد و درآمد ترانزیت آن برای صربستان تقریباً ۲۹۵/۵ میلیون دلار خواهد بود. حجم دقیق گاز ارسالی از طریق صربستان بعد از پایان مذاکرات میان گازپروم و کشورهای یونان و بلغارستان تعیین خواهد شد. پیش‌بینی شده است که خط لوله «جریان جنوبی» حدود ۳۰ میلیارد مترمکعب در سال ظرفیت انتقال گاز داشته باشد.

برخی از تحلیلگران معتقدند که همکاری صربستان با گازپروم و مشارکت این کشور در تضمین تأمین گاز اروپا، مقدمه تبدیل شدن صربستان به یک مرکز انرژی اروپایی است و به تأمین صلح پایدار، ثبات و رشد اقتصادی در منطقه بالکان نیز کمک خواهد کرد.

همکاری میان دو کشور به سیاست روسیه برای تنوع بخشیدن به مسیرهای صادراتی و تضمین بیشتر انتقال گاز این کشور به مصرف کنندگان اروپایی کمک خواهد کرد.

دولت صربستان نیز با این اقدام توانسته است تأمین سوخت خود را تضمین نموده و به یک مرکز اصلی ذخیره و ترانزیت گاز طبیعی اروپایی تبدیل گردد. میلر، رئیس شرکت گازپروم در این خصوص گفت: بر اساس این توافقات صربستان برای دهه‌های آتی تأمین سوخت خود را تضمین خواهد کرد و منابع مورد نیاز برای توسعه پتانسیل انرژی تیک و صنعتی خود در بالکان را فراهم می‌نماید.

با این وجود، علیرغم اینکه تقریباً تمام رهبران سیاسی صربستان به حمایت از این موافقتنامه برآمدند، معامله فروش سهام شرکت نفتی دولتی این کشور به گازپروم به مسأله‌ای مناقشه برانگیز و به یکی از موضوعات داغ در انتخابات ریاست جمهوری صربستان تبدیل شد. گازپروم با آگاهی از این رقابت‌ها در تلاش بود تا قبل از برگزاری دور دوم انتخابات (در سوم فوریه ۲۰۰۸) این توافقات صورت پذیرد. باقی ماندن رئیس جمهور فعلی در مسند قدرت، از دو بعد قابل توجه است: از یک سو، اینکه برای صربستان حمایت روسیه از این کشور در قضیه کوزوو بسیار حیاتی است؛ از سوی دیگر، حفظ ترکیب قدرت در این کشور، تضمینی برای اجرای بدون تغییر توافقات بعمل آمده خواهد بود.

وزیر اقتصاد و توسعه مناطق صربستان یکی از مخالفین مهم این توافقنامه‌ها بود که مجبور شد پس از امضای آنها از کمیسیون دولتی استعفا دهد. مخالفین دولت فعلی صربستان معتقدند که بلگراد در ازای حمایت قوی از این کشور در قضیه کوزوو، بهای سهام شرکت مورد نظر را بسیار پایین پیشنهاد داده و پذیرفته است تا خط لوله «جریان آبی» از سرزمین صربستان عبور نماید. ایشان معتقدند که در صورت برگزاری مناقصه آزاد، ارزش شرکت NIS ممکن است ۵ تا ۸ برابر آنچه که روسیه پیشنهاد داده است باشد.

با این وجود، به نظر می‌رسد که با امضای موافقتنامه اخیر همکاری میان گازپروم و شرکت اتریشی OMV، مواضع گازپروم در بازار شبکه توزیع گاز اروپا تقویت گردد. براساس این سند، ۵۰ درصد از

خط لوله و انبار زیر زمینی گاز بوده و تعرفه‌های انتقال و نگهداری را تعیین خواهد کرد. طرف روسی امتیاز استفاده از تمام ظرفیت خط لوله و ذخیره گاز را در اختیار خواهد داشت.

با توجه به مقررات جدید بازار گاز اروپا در خصوص دسترسی برابر همه صادرکنندگان به خطوط لوله، این توافق برای روسیه اهمیت زیادی دارد، چرا که تاکنون گازپروم تنها در خط لوله انتقال گاز «یامال-اروپا» از حق ویژه دسترسی برخوردار بوده است.

ح: خرید ۵۱ درصد از سهام شرکت نفتی دولتی صربستان به نام NIS به قیمت تقریبی ۴۰۰ میلیون یورو؛ این اقدام توسعه این شرکت را به سود هر دو طرف تضمین می‌کند و ضامنی برای تأمین باثبات و درازمدت منابع انرژی در بازار صربستان خواهد شد.

همچنین توافق شد که در مدت ۳۰ سال در صورت عدم تمایل طرفین به فسخ آن، (در دوره‌های پنج ساله)، قرارداد خودبخود تمدید خواهد شد. در خصوص تحویل نفت خام و فرآورده‌های آن در بازار صربستان نیز توافق گردید.

در زمینه سرمایه‌گذاری جهت نوسازی و مدرن‌سازی پالایشگاه‌های صربستان نیز توافق شده است. گفته می‌شود که گازپروم توافق نموده تا بین سال‌های ۲۰۰۸ الی ۲۰۱۲ حدود ۵۰۰ میلیون یورو در شرکت NIS سرمایه‌گذاری نماید. شرکت NIS سالانه حدود ۷ میلیون بشکه نفت خام تولید و ۵۰ میلیون بشکه نفت خام را پالایش می‌کند. دارایی‌های این شرکت در اواخر سال گذشته معادل ۱/۹ میلیارد دلار ارزیابی شده بود. در راستای برنامه‌های این شرکت برای افزایش تولید نفت خام خود و افزایش بازده پالایشگاه‌های نفتی آن، خرید سهام پالایشگاه‌ها و شرکت‌های توزیع جدید، شاکله توسعه موفقیت‌آمیز عملیات گازپروم نفت می‌باشد.

دولت صربستان نیز موظف شده است تسهیلات مالیاتی و گمرکی را به پروژه‌های مورد نظر اعطاء نموده و زمین و برق مورد نیاز برای ساخت خط لوله را واگذار نماید.

ناظران اقتصادی معتقدند که با ابتکارات جدید روسیه، گازپروم نفت کنترل ۷۸ درصد از بازار خرده‌فروشی فرآورده‌های نفتی صربستان را در اختیار خواهد گرفت. بعد از گازپروم، شرکت لوک‌ویل نیز با در اختیار داشتن حدود ۱۰ الی ۱۵ درصد در مقام دوم قرار خواهد داشت.

گفته می‌شود که دولت صربستان چاره‌ای جز پذیرش شرایط طرف روسی نداشته است چراکه این پیشنهادات در قالب یک بسته مطرح گردید و احداث خط لوله «جریان جنوبی» و عبور آن از سرزمین صربستان با خرید و فروش سهام شرکت نفتی و احداث مخزن زیرزمینی ذخیره گاز مرتبط گردید.

بر این مبنای صربستان به یک مسیر ترانزیت کلیدی برای تحویل منابع انرژی روسیه به اروپای جنوبی تبدیل خواهد شد. این خط لوله از طریق خاک صربستان حداقل ۱۰ میلیارد مترمکعب در سال گاز را

سهام مرکز توزیع گاز اروپای مرکزی، که یک شرکت تابعه شرکت مذکور بوده و در شهر باومگارتن اتریش واقع شده است و یکی از بزرگترین مراکز خرید و فروش گاز اروپا محسوب می‌گردد، به گازپروم انتقال می‌یابد.

در حال حاضر، تنها مانعی که بر سر راه خط لوله «جریان جنوبی» وجود دارد، ضرورت رسیدن به توافق با مجارستان است؛ البته تحلیلگران معتقدند که در صورت عدم توافق میان گازپروم و مجارستان، مسیر جایگزین مسیر بلغارستان، یونان، ایتالیا (از طریق دریای مدیترانه) توسط گازپروم بکار گرفته خواهد شد که در این صورت، پروژه خط لوله انتقال گاز صربستان بلا تکلیف خواهد ماند.

واکنش مخالفان تقویت گازپروم در اروپا به این موافقنامه‌ها شدید و سریع بوده است؛ نمی‌توان منکر شد که این توافقات صریحاً حاوی ملاحظات سیاسی و اقتصادی است. کمیسیون اروپایی، که نسبت به خرید دارایی‌های انرژی اروپا توسط شرکت گازپروم هشدار داده بود، از این تحول عظیم در رابطه با صربستان ابراز ناخرسندی نموده است. مسئولان آمریکایی نیز در ملاقات‌های اخیر خود با مقامات صرب، نسبت به وابستگی بیش از حد اروپا به روسیه اظهار نگرانی نموده و از افزایش

نفوذ سیاسی مسکو از طریق کنترل منابع انرژی صربستان و منطقه ابراز نگرانی کردند. ضمن اینکه آمریکا از انگیزه اقتصادی ساخت خط لوله «جریان جنوبی» ارزیابی منفی دارد. آمریکایی‌ها همچنین از همکاری نزدیک انرژی میان روسیه و بلغارستان ابراز نگرانی کرده‌اند. گفته می‌شود آمریکایی‌ها به اتحادیه اروپا یادآوری کرده‌اند که پروژه «نابوکو» برای انتقال گاز به اتریش از طریق بلغارستان، رومانی و مجارستان، بهترین وسیله برای متنوع کردن صادرات انرژی به اروپا است.

نگاهی مختصر به توسعه

نفوذ گازپروم در اروپای مرکزی و جنوبی

شرکت گازپروم به سرعت در حال توسعه فعالیت‌ها و نفوذ خود در نقاط مختلف جهان می‌باشد. ذیلاً به نکات برجسته‌ای از فعالیت‌های این شرکت در اروپای مرکزی و جنوبی پرداخته خواهد شد:

۱. بلغارستان: گازپروم تمام گاز طبیعی مورد نیاز این کشور را تأمین می‌نماید و نیز گاز طبیعی را از طریق این کشور به یونان و ترکیه ترانزیت می‌نماید.

– گازپروم مایل است تا در صورت ارائه سهام حداقل شرکت انحصاری دولتی بلغار گاز، بلغارستان در بازار بورس، این سهام را خریداری نماید. این شرکت همچنین در نظر دارد سهام نیروگاه و

تأسیسات حرارتی صوفیا را تصاحب نماید. علاوه بر این بلغارستان شرکت اتم‌استروی‌اکسپورت، که گازپروم سهامدار عمده آن است را برای ساخت نیروگاه جدید ۴ میلیارد یورویی خود در بلین انتخاب کرده است. بلغارستان همچنین ابراز تمایل کرده است تا در پروژه خط لوله «جریان جنوبی» که مشترکاً توسط گازپروم و شرکت انی مطرح گردید، مشارکت نماید.

۲. جمهوری چک: شرکت گاز طبیعی چک به نام Vemex توافقنامه‌ای را با شرکت گازاکسپورت، (بازوی صادراتی گازپروم) در خصوص انتقال گاز طبیعی به این کشور امضاء نموده است.

۳. استونی، لتونی و لیتوانی: شرکت گازپروم در نظر دارد تا امکانات ذخیره‌سازی گاز طبیعی را در این جمهوری‌های اتحاد جماهیر شوروی سابق ایجاد نماید و به دنبال یافتن مسیر احداث خط لوله جایگزین می‌باشد تا وابستگی خود را به کشورهای ترانزیتی سنتی کاهش دهد. در عین حال گازپروم در نظر دارد تا یک خط لوله در بستر دریای بالتیک احداث نماید که از روسیه به آلمان ختم می‌شود و سرزمین‌های استونی، لتونی و لیتوانی و همچنین بلاروس و هلند را دور خواهد زد. این خط لوله قرار است توسط کنسرسیوم «جریان شمالی» با مشارکت گازپروم و شرکت‌های آلمانی BASF و E.ON احداث گردد.

۴. یونان: این کشور ابراز تمایل کرده است تا واردات گاز خود از روسیه را بعد از سال ۲۰۱۶ دو برابر نماید و از احداث خط لوله «جریان جنوبی» حمایت کرده است.

۵. مجارستان: براساس توافقنامه‌ای که در ۱۳ ژوئیه سال ۲۰۰۷ امضاء گردید، گازپروم سهمی را در شرکت‌های گاز و برق مجارستان خریداری نمود و در عوض سهمی از حوزه Yuzhno-Russkoye واقع در سیبری را به

شرکت آلمانی E.ON ارائه داد.

– گازپروم و شرکت MOL مجارستان همچنین شرکت مشترکی را به منظور مطالعه در خصوص توسعه خط لوله گاز «جریان آبی» که گاز روسیه را به سواحل شمالی ترکیه می‌رساند، تشکیل داده‌اند.

۶. اسلواکی: گازپروم مالک ۴۹ درصد از سهام شبکه SPP اسلواکی به همراه شرکت‌های Ruhrgas و GAZ de France می‌باشد.

۷. ترکیه: گازپروم سه چهارم گاز مورد نیاز ترکیه را از طریق خط لوله دریای سیاه که مشترکاً متعلق به این شرکت و شرکت انی ایتالیاست و نیز خط لوله اروپای جنوبی تأمین می‌کند. گازپروم در نظر دارد تا شرکت‌های مربوط به توزیع گاز طبیعی در ترکیه را نیز خریداری نماید، با شرکت‌های ترک مستقیماً وارد معامله شود و نیز گاز مورد نیاز اسرائیل را از طریق این کشور انتقال دهد.

ناظران اقتصادی معتقدند که با ابتکارات جدید روسیه، گازپروم نفت کنترل ۷۸ درصد از بازار خرده‌فروشی فرآورده‌های نفتی صربستان و لوکاوایل ۱۰ الی ۱۵ درصد این بازار را در اختیار خواهند داشت